

โครงการศึกษาทบทวนข้อมูลการบริหารจัดการระบบการเงินการคลังด้านวัคซีน

ระดับนานาชาติ

เสนอต่อ

สถาบันวัคซีนแห่งชาติ

โดย

โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ (HITAP)

มีนาคม 2563

ข้อเสนอ (proposal)

โครงการศึกษาทบทวนข้อมูลการบริหารจัดการระบบการเงินการคลังด้านวัคซีนระดับนานาชาติ

1. หลักการและเหตุผล

วัคซีนเป็นชีววัตถุที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้กระตุ้นร่างกายให้สร้างภูมิคุ้มกันโรค (1) การสร้างภูมิคุ้มกันโรคด้วยวัคซีนเป็นวิธีการป้องกันและควบคุมโรคที่มีประสิทธิผลและคุ้มค่ากับการลงทุน การศึกษาในประเทศที่มีรายได้ต่ำและปานกลางพบว่าทำให้วัคซีนกับเด็กทำให้ได้ผลตอบแทนกลับมาเป็น 16 เท่าของต้นทุน (2) แม้ประสิทธิภาพของการใช้วัคซีนในการป้องกันและควบคุมโรคจะเป็นที่ยอมรับ แต่แผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคต้องใช้งบประมาณจำนวนมากซึ่งครอบคลุม ทั้งค่าใช้จ่ายในการซื้อวัคซีนและการบริหารจัดการวัคซีน โดยเฉพาะต้นทุนที่เกิดจากค่าแรง การศึกษาต้นทุนของแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในประเทศที่มีรายได้ต่ำ และประเทศที่มีรายได้ปานกลาง รวม 6 ประเทศ โดยคำนวณเป็นค่าเงินใน ปี พ.ศ. 2554 พบว่าต้นทุนที่เกิดจากค่าแรงคิดเป็นร้อยละ 15 – 77 ของต้นทุนทั้งหมด รองลงมาคือ ค่าวัคซีนและค่าอุปกรณ์ ร้อยละ 27 ของต้นทุนทั้งหมด (3) ในหลายประเทศ งบประมาณของภาครัฐที่มีอยู่อย่างจำกัดอาจทำให้ประชาชนบางส่วนไม่ได้รับวัคซีน การประมาณการความครอบคลุมของการได้รับวัคซีนโดยองค์การอนามัยโลก พบว่าในปี พ.ศ. 2561 มีเด็กและทารกแรกเกิดทั่วโลกเพียงร้อยละ 86 ได้รับวัคซีนรวม คอตีบ บาดทะยัก ไอกรน (Diphtheria Tetanus Pertussis vaccine; DTP) ในขณะที่เด็กและทารกแรกเกิดจำนวนถึง 19.4 ล้านคนจาก 135.4 ล้านคน (ร้อยละ 14) ที่ไม่ได้รับวัคซีนดังกล่าว ซึ่งเด็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทวีปแอฟริกา (4)

ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศต่างๆ ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศนั้นๆ ส่วนที่เหลือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรการกุศลภายนอกประเทศ (5) ทั้งนี้องค์การการกุศลที่มีบทบาทสำคัญที่เปลี่ยนภูมิทัศน์การดำเนินงานของแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในระดับโลก คือ The Global Alliance for Vaccines and Immunisation (GAVI หรือ GAVI Alliance) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การสนับสนุนด้านวัคซีนและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง สร้างความเข้มแข็งของระบบสุขภาพและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค สร้างกรอบความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย และสร้างความยั่งยืนด้านการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคแก่ประเทศยากจน โดยในปี พ.ศ. 2561 GAVI ให้การสนับสนุนวัคซีนแก่เด็กใน 73 ประเทศทั่วโลก รวม 11 ชนิด เช่น ริเริ่ม Vaccine Introduction Grant สนับสนุนวัคซีนเอชพีวี (Human papillomavirus vaccine; HPV) แก่เด็กผู้หญิงอายุ 9-14 ปี ใน 24 ประเทศ รวมทั้งให้สนับสนุนวัคซีนโปลิโอชนิดเชื้อตาย (Inactivated polio vaccine; IPV) วัคซีนรวมหัด-หัดเยอรมัน (Measles-rubella vaccines) วัคซีนป้องกันโรคติดเชื้อไข้กาฬหลังแอ่น ซีโรกรุ๊ปเอ (Meningococcal A vaccine) และวัคซีนป้องกันไข้เหลือง (yellow fever vaccine) เป็นต้น (6)

ประเทศที่เข้าเกณฑ์การสนับสนุนจาก GAVI Alliance (GAVI eligible countries) พิจารณาจากรายได้ประชาชาติต่อหัว (Gross National Income per capita; GNI pc) ในปี พ.ศ. 2543 ใช้เกณฑ์รายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำกว่า 1,000 ดอลลาร์สหรัฐ เกณฑ์การพิจารณาดังกล่าวคำนึงถึงอัตราเงินเฟ้อและความผันผวนของภาวะเศรษฐกิจในแต่ละปี ดังนั้น ปี พ.ศ. 2560 ใช้ค่าเฉลี่ยรายได้ประชาชาติต่อหัวย้อนหลังสามปีต่ำ

กว่า 1,580 ดอลลาร์สหรัฐ (5) ประเทศที่เข้าเกณฑ์การสนับสนุนจาก GAVI Alliance แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มประเทศที่อยู่ในระยะเริ่มต้นของการสนับสนุน (Initial self-financing phase) ซึ่งมีรายได้ประชาชาติต่อหัวต่ำกว่า 1,005 ดอลลาร์สหรัฐ 2) กลุ่มประเทศที่เตรียมตัวเข้าสู่ระยะเปลี่ยนผ่าน (Preparatory transition phase) ซึ่งมีรายได้ประชาชาติต่อหัวอยู่ระหว่าง 1,005-1,580 ดอลลาร์สหรัฐ 3) กลุ่มประเทศที่อยู่ในระยะเปลี่ยนผ่าน (Accelerated transition phase) ซึ่งมีรายได้ประชาชาติต่อหัวมากกว่า 1,580 ดอลลาร์สหรัฐ และ 4) กลุ่มประเทศที่อยู่ในระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์ (Fully self-financing countries) ซึ่งมีรายได้ประชาชาติต่อหัวมากกว่า 1,580 ดอลลาร์สหรัฐและจ่ายต้นทุนค่าวัคซีนด้วยตนเอง โดยประเทศในแต่ละกลุ่มจะได้รับการสนับสนุนจาก GAVI Alliance ในรูปแบบที่แตกต่างกัน (7) เกณฑ์การสนับสนุนดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าท้ายที่สุดประเทศที่อยู่ในระยะเริ่มต้นของการการสนับสนุนจาก GAVI Alliance จะกลายเป็นประเทศที่พึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์เมื่อมีรายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้นและรัฐบาลจะต้องเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายของวัคซีนด้วยตนเอง ดังนั้นทุกประเทศจึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกด้านการเงิน การคลังสำหรับวัคซีนรวมทั้งแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศ

ระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพอาจส่งผลที่แตกต่างกันอย่างมากต่อประสิทธิภาพและความเป็นธรรมในการให้บริการ (8) ความเข้าใจต่อลักษณะของกลไกการเงินการคลังที่แตกต่างกัน จะช่วยให้ผู้จัดการแผนงานฯ และผู้กำหนดนโยบายสามารถคัดเลือกชุดของกลไกที่เหมาะสมที่สุด แม้ว่าชนิดของกลไกการเงินการคลังจะไม่เกี่ยวข้องกับความคุณภาพของการดำเนินงานโดยตรง แต่ก็อาจส่งผลอย่างชัดเจนต่อผลสัมฤทธิ์ เช่น การเก็บเงินค่าบริการ (user fees) จากประชาชนอาจทำให้การใช้บริการลดลง และการจ่ายเงินให้สถานพยาบาลตามรายบริการ (fee for service) อาจช่วยเพิ่มความพยายามในการให้บริการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคจนบรรลุเป้าหมาย (9)

แผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศต้องการการวางแผนการเงินการคลังในระยะยาว ซึ่งนอกจากจะเป็นหลักประกันให้ประชาชนสามารถเข้าถึงวัคซีนที่จำเป็นอย่างเสมอภาคและเป็นธรรมแล้ว ยังสามารถดำเนินแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน (5) นอกจากนี้ ในบางประเทศยังมีนโยบายด้านความมั่นคงและพึ่งพาตนเองด้านวัคซีน โดยเน้นการวิจัยและพัฒนาวัคซีนที่สำคัญเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้เมื่อมีภาวะฉุกเฉินทางสาธารณสุข เช่น การระบาดใหญ่ของโรคติดต่อที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน อีกทั้งเป็นการพัฒนาขีดความสามารถของประเทศให้มีความมั่นคงและแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ แม้นโยบายและกลไกการเงินการคลังที่เหมาะสมกับประเทศหนึ่งอาจไม่สามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพในอีกประเทศหนึ่ง แต่การศึกษารูปแบบกลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและระบบบริหารจัดการที่เกี่ยวข้องในประเทศที่มีนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าและประเทศที่เปลี่ยนผ่านจากประเทศที่เคยได้รับความช่วยเหลือจาก GAVI Alliance ไปเป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์ จึงอาจเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเงินการคลังด้านวัคซีนในประเทศไทยต่อไป

2. กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นจากการทบทวนเอกสารหลัก 2 ฉบับ ได้แก่ แนวทางการพัฒนายุทธศาสตร์การเงินการคลังด้านสุขภาพขององค์การอนามัยโลก (10) และ Immunization Financing Toolkit ซึ่งจัดทำโดย World Bank และ GAVI Alliance (11)

การเงินการคลังด้านสุขภาพประกอบด้วยนโยบายและการบริหารจัดการในประเด็น แหล่งรายได้และกลไกการจัดเก็บรายได้ (revenue sources and contribution mechanisms); การรวมเงินทุนจากแหล่งต่างๆ (pooling of funds); นโยบายเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ การปันส่วน และหลักการสำหรับการจัดสรรสิทธิประโยชน์ (policies on benefit design, rationing, and the basis for entitlement); และระบบอภิบาลของหน้าที่และนโยบายข้างต้น (governance of the above functions and policies) ในขณะที่เอกสารบางฉบับกล่าวว่า นอกจากการจัดเก็บรายได้หรือหาเงินทุนให้เพียงพอ และการรวมเงินทุนเหล่านี้เพื่อกระจายความเสี่ยงด้านการเงินที่เกิดจากการจ่ายค่าบริการสุขภาพแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพ คือ การใช้เงินทุนที่มีอยู่ในการซื้อและให้บริการสุขภาพตามที่กำหนด

นอกเหนือจากการซื้อบริการสุขภาพ ซึ่งในบางประเทศอาจบริหารจัดการโดยกองทุนประกันสุขภาพ (health insurance funds) รัฐบาลยังต้องลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานหรือองค์ประกอบที่สำคัญของระบบสุขภาพที่เรียกว่า Health System Building Blocks (12) ทรัพยากรที่จำเป็นในแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคที่รัฐบาลต้องจัดสรรงบประมาณให้ ประกอบด้วยบุคลากรสุขภาพ; วัคซีน; การฉีดวัคซีนอย่างปลอดภัย และเวชภัณฑ์/วัสดุอื่นๆ; การฝึกอบรม อุปกรณ์ และการบำรุงรักษาเกี่ยวกับระบบลูกโซ่ความเย็น; เครื่องมือบันทึกและรายงานต่างๆ รวมทั้งการรายงานอาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้วัคซีน; การระดมการสนับสนุนจากสังคมและชุมชน; การขนส่งและยานพาหนะ; การเก็บรักษาวัคซีนในคลังสำรอง; และห้องเย็นและอาคารสถานที่ ความแตกต่างอีกประการหนึ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลไกการเงินการคลังของระบบบริการสุขภาพ รวมทั้งการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในประเทศต่างๆ ได้แก่ ระบบบริหารอุปทานยาและเวชภัณฑ์ ซึ่งพบว่า ในบางประเทศ การบริหารยาและเวชภัณฑ์เป็นหน้าที่ของสถานพยาบาลแต่ละแห่ง แต่ในบางประเทศมีการจัดซื้อยาและวัคซีนรวมทั้งส่วนกลางหรือระดับจังหวัด

จากการทบทวนเอกสารที่กล่าวข้างต้น นักวิจัยจะให้ความสำคัญกับประเด็นในตารางต่อไปนี้

ประเด็นที่ศึกษา	คำอธิบาย
(1) แหล่งรายได้และกลไกการจัดเก็บรายได้	แหล่งรายได้ที่นำมาเป็นค่าใช้จ่ายและลงทุนในระบบบริการสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ประกอบด้วย: <ul style="list-style-type: none"> • ภาครัฐ (ภาษีอากร และรายได้อื่นที่รัฐจัดเก็บหรือได้รับบริจาคภายในประเทศ) ผู้รับผิดชอบอาจเป็นรัฐบาลกลาง หรือรัฐบาลท้องถิ่น; • ภาคเอกชน (ผู้รับบริการจ่ายค่าบริการโดยตรง การร่วมจ่ายของลูกจ้างและนายจ้างผ่านระบบประกันสังคม การจ่ายผ่านระบบประกันสุขภาพเอกชน การจ่ายผ่านระบบประกันภัยอื่นๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการชดเชยเมื่อเกิดการบาดเจ็บ); • แหล่งทุนต่างประเทศ (การสนับสนุนจากต่างประเทศ องค์กรระหว่างประเทศ เงินช่วยเหลือ เงินกู้)

ประเด็นที่ศึกษา	คำอธิบาย
	<p>หมายเหตุ : เงินรายได้ที่นำมาจัดสรรให้การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในแต่ละประเทศอาจได้มาจากหลายแหล่ง (co-funding)</p>
(2) การรวมเงินทุน	<ul style="list-style-type: none"> ● การรวมเงินทุนที่จัดเก็บหรือได้จากการจ่ายล่วงหน้า (prepaid) มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายความเสี่ยงด้านการเงินในระดับประชากร ซึ่งจะช่วยให้บุคคลหนึ่งๆ (individual) ไม่ต้องแบกรับค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการใช้บริการสุขภาพไว้แต่เพียงผู้เดียว (10) ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา: ระบบการจ่ายล่วงหน้า (prepayment) การบริหารจัดการเงินทุนโดยระบบประกันสุขภาพ ประเทศมีกองทุนเดียวหรือหลายกองทุน? หากมีหลายกองทุน มีกลไกการจ่ายชดเชยข้ามกองทุน (cross subsidization) เพื่อความเสมอภาคระหว่างผู้มีสิทธิ/พื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือไม่?
(3) การกำหนดสิทธิประโยชน์ด้านวัคซีน/ การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค	<ul style="list-style-type: none"> ● การกำหนดสิทธิประโยชน์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกเทคโนโลยีและมาตรการด้านสุขภาพอื่นๆ ที่จำเป็น/มีความสำคัญ เพื่อให้บริการแก่ประชาชน โดยรัฐ (หรือระบบประกันสุขภาพภาครัฐ) เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด หรือส่วนที่เหลือจากการร่วมจ่าย ทั้งนี้ อาจจำเป็นต้องกำหนดแนวทาง/เงื่อนไขการให้บริการร่วมด้วย (13) ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา: ความครอบคลุมเทคโนโลยี มาตรการด้านสุขภาพ รวมทั้งวัคซีน ในชุดสิทธิประโยชน์; หลักการและเกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญเพื่อกำหนดสิทธิประโยชน์ กลไกการตัดสินใจในการนำวัคซีนใหม่มาใช้ในแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
(4) การซื้อบริการ หรือชดเชยค่าบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค	<ul style="list-style-type: none"> ● การซื้อบริการสุขภาพ หมายถึง การจัดสรรงบประมาณหรือเงินทุน (pooled funds) ให้กับหน่วยบริการหรือสถานพยาบาล (ในนามของประชาชนซึ่งอาจเป็นคนบางกลุ่มที่มีสิทธิหรือประชากรทั้งหมด) เพื่อชดเชยการให้บริการสุขภาพ (14) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค โดยตระหนักถึงความเสมอภาคและเท่าเทียมในการจัดบริการ เพื่อให้เกิดความครอบคลุมในการส่งเสริมป้องกันโรค ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา: การบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการซื้อบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค การขึ้นทะเบียนผู้ให้บริการและผู้มีสิทธิรับบริการ กลไก/วิธีการจ่ายชดเชยค่าบริการให้สถานพยาบาล เงื่อนไขการจ่ายชดเชย (เพื่อคุณภาพ/ความปลอดภัยของบริการ ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร) การยกเว้นการเก็บค่าบริการและการร่วมจ่ายสำหรับประชากรบางกลุ่ม
(5) การสนับสนุนด้านการเงินสำหรับทรัพยากรที่จำเป็น	<ul style="list-style-type: none"> ● การวางแผนการเงินการคลัง และการจัดสรรงบประมาณสำหรับทรัพยากรที่จำเป็นในการให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (นอกเหนือจากการจ่ายชดเชยบริการ)

ประเด็นที่ศึกษา	คำอธิบาย
ในการให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค	<ul style="list-style-type: none"> ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา: การจัดสรรงบประมาณด้านบุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ยานพาหนะ ระบบสารสนเทศ ฯลฯ ในระบบบริการสุขภาพ มีการจัดสรรงบประมาณ (budget line) เฉพาะโครงการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคหรือไม่? ความเพียงพอของงบประมาณและแนวโน้ม ควรศึกษาแนวทางในการทำ matching fund กับท้องถิ่น และจัดทำกองทุนส่งเสริมสุขภาพในระดับท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสนับสนุนเรื่องงบประมาณจากแหล่งอื่น
(6) การสนับสนุนด้านการเงินสำหรับระบบบริหารอุปทานด้านวัคซีน	<ul style="list-style-type: none"> ● การจัดสรรงบประมาณให้กับการจัดซื้อจัดหาวัคซีนเพื่อให้บริการ ในการการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมการบริหารห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain management) ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา: การประมาณการปริมาณวัคซีนที่จะจัดซื้อ การคัดเลือกผู้จำหน่าย การต่อรองราคา การขนส่ง การเก็บรักษา วัคซีน ทั้งในการให้บริการ/โครงการตามปกติ (routine) และในภาวะวิกฤติ (crisis) หรือมีภัยพิบัติ (disasters)
(7) ระบบอภិบาลเกี่ยวกับการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค	<ul style="list-style-type: none"> ● ระบบอภิบาล (governance) หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการที่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นระบบในการตัดสินใจและนำผลการตัดสินใจไปปฏิบัติ (15) ได้แก่ กรอบนโยบายและเป้าประสงค์ กฎหมายระเบียบหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการปฏิบัติงาน การสร้างความร่วมมือและประสานงานระหว่างภาคส่วน การจัดการผลกระทบจากปัจจัยบริบท การสนับสนุนและให้คำแนะนำแก่หน่วยงานในสังกัด การติดตามกำกับและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของนโยบาย ● ตัวอย่างประเด็นที่ศึกษา : โครงสร้างและหน้าที่ของระบบอภิบาล (structure and functions) เกี่ยวกับประเด็นในข้อ (1)-(6) รวมทั้งแนวทาง/กระบวนการเปลี่ยนผ่าน (transition หรือ graduation process) ของประเทศที่เคยได้รับความช่วยเหลือจาก GAVI Alliance ไปเป็นประเทศที่เป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์

เนื่องจากเอกสารของ World Bank และ GAVI Alliance ระบุว่า กลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคนั้นไม่สามารถนำมาพิจารณาโดยแยกออกจากระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพในภาพรวม ดังจะเห็นได้จากการที่ในบางประเทศมีชุดสิทธิประโยชน์ที่ครอบคลุมเทคโนโลยีและมาตรการสุขภาพทุกประเภท หรือมีระบบห่วงโซ่อุปทานและระบบติดตามความปลอดภัยสำหรับวัคซีนร่วมกับยาและเวชภัณฑ์อื่น เป็นต้น ดังนั้น แม้การวิจัยนี้จะเน้นกลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค แต่ในบางประเด็นก็จะศึกษาเพื่อทำความเข้าใจระบบการเงินการคลังด้านสุขภาพของประเทศที่เป็นกรณีศึกษา รวมทั้งปัจจัยบริบทที่เกี่ยวข้องด้วย

3. วัตถุประสงค์

3.1. วัตถุประสงค์หลัก

- (1) เพื่อวิเคราะห์กลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศที่เป็นกรณีศึกษาและสรุปประเด็นสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศไทย

3.2. วัตถุประสงค์ย่อย

- (1) ศึกษาข้อมูลประเทศที่เกี่ยวข้องกับการฉีดวัคซีน อาทิ งบประมาณ จำนวนวัคซีนที่มีให้บริการ ความครอบคลุมของวัคซีน
- (2) ศึกษาแหล่งรายได้และกลไกการจัดเก็บรายได้สำหรับวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- (3) ศึกษาารูปแบบการรวมเงินทุนสำหรับวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- (4) ศึกษาเกณฑ์และกระบวนการกำหนดสิทธิประโยชน์ด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- (5) ศึกษาารูปแบบการซื้อบริการหรือชดเชยค่าบริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
- (6) ศึกษาการสนับสนุนด้านการเงินสำหรับทรัพยากรที่จำเป็นในการให้บริการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค (นอกเหนือจากการซื้อบริการ)
- (7) ศึกษาการสนับสนุนด้านการเงินสำหรับระบบบริหารอุปทานด้านวัคซีน
- (8) ศึกษาาระบบอภิบาลเกี่ยวกับการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค

4. ขั้นตอนการดำเนินการ

การศึกษานี้ใช้วิธีทบทวนเอกสาร (document review) โดยรวบรวมเอกสารที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับกลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค อาทิ รายงาน/บทความวิจัย เอกสารราชการ รายงานการประชุม ซึ่งได้จากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานสนับสนุนองค์กรการดำเนินงานของแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในระดับโลก กฎหมาย ระเบียบ/ข้อบังคับ และหนังสือพิมพ์ โดยจะคัดเลือกประเทศที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 ประเทศ แบ่งออกเป็นประเทศที่มีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจำนวน 2 ประเทศ และประเทศที่เปลี่ยนผ่านเป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์ จำนวน 2 ประเทศ นักวิจัยจะเลือกประเทศที่เป็นกรณีศึกษาโดยใช้วิธีเลือกอย่างเจาะจง (purposive selection) โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- (1) มีการเผยแพร่เอกสารครอบคลุมประเด็นตามกรอบการวิจัยเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งนักวิจัยมีความสามารถในการใช้ภาษาดังกล่าวได้ดี และสามารถเข้าถึงเอกสารดังกล่าวได้ทางอินเทอร์เน็ต
- (2) มีร้อยละการครอบคลุมวัคซีนโรคบาดทะยัก คอตีบ ไอกรน (Diphtheria Tetanus Pertussis; DTP3) ซึ่งเป็นวัคซีนพื้นฐานของทารก มากกว่าร้อยละ 70
- (3) ประเทศที่มีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าต้องถูกจัดว่าเป็นประเทศที่มีรายได้สูง (high income country) และมีร้อยละของค่าใช้จ่ายด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคไม่เกินร้อยละ 8 ของค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพทั้งหมด (health expenditure)

- (4) ประเทศที่เปลี่ยนผ่านเป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์ไม่เกิน 5 ปี เพื่อศึกษาการพัฒนา ระบบการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในระยะแรกหลังยุติการได้รับการสนับสนุนบางส่วนจาก GAVI Alliance โดยต้องมีลักษณะพื้นฐานของประเทศที่เทียบเคียงกับ ประเทศไทย โดยพิจารณาจากภูมิภาคเอเชียและจำนวนประชากรเด็กแรกเกิด เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลมาประยุกต์ใช้ (generalization)

นอกจากนี้ นักวิจัยจะทบทวนวรรณกรรมและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ประกอบการอภิปรายผล การศึกษาและสรุปประเด็นสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาโลกการเงินการคลังด้านวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศไทย

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้จะศึกษาโลกการเงินการคลังด้านวัคซีนและแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในระดับชาติ ของประเทศที่เป็นกรณีศึกษาในปัจจุบัน โดยอาจกล่าวถึงความเป็นมาและกลไกในอดีตย้อนหลังตามความ จำเป็น

6. ระยะเวลาการดำเนินโครงการ 4 เดือน ระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ – มิถุนายน พ.ศ. 2563 โดยมีแผนการดำเนินงาน ดังนี้

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	เดือน			
	1	2	3	4
ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับวัคซีน ความครอบคลุมของวัคซีน กรอบแนวคิดการวิจัย				
ส่งมอบโครงการวิจัยแก่แหล่งทุน (15 วันนับหลังจากวันที่ลงนามในสัญญา)				
ทบทวนเอกสาร (document review) โดยรวบรวมเอกสารที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับกลไกการเงินการคลังวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในประเทศที่มีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่มีบริบทใกล้เคียงประเทศไทย				
ทบทวนเอกสาร (document review) โดยรวบรวมเอกสารที่น่าเชื่อถือเกี่ยวกับกลไกการเงินการคลังวัคซีนและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในประเทศที่มีการเปลี่ยนผ่านเป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์ที่มีบริบทใกล้เคียงประเทศไทย				
วิเคราะห์ผลการทบทวนและข้อดีข้อเสียของระบบการเงินการคลังวัคซีนรูปแบบต่างๆ				
จัดทำรายงานผลการศึกษาเพื่อส่งแหล่งทุน (122 วันนับหลังจากวันที่ลงนามในสัญญา และคณะกรรมการตรวจรับพัสดุ ตรวจรับงานเรียบร้อยแล้ว)				

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษานี้เป็นประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นข้อมูลอ้างอิงในการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนา กลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศ และเป็นประโยชน์ในด้านวิชาการในการเรียนรู้กลไกการเงินการคลังด้านวัคซีนและแผนงานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งข้อดีข้อเสียของกลไกการเงินการคลังในประเทศที่มีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า และประเทศที่มีการเปลี่ยนผ่านเป็นระยะพึ่งพาตนเองอย่างสมบูรณ์

8. ผู้ดำเนินโครงการ

1) ดร. ภาณุ ศรีเพ็ญ ตันติเวสส	ที่ปรึกษาโครงการ
2) น.ส. ชุตติมา คำดี	หัวหน้าโครงการ
3) ภาณุพรธิดา หัตถ์โนนตุ่น	ผู้ร่วมดำเนินโครงการ

9. เอกสารอ้างอิง

1. กุลกัญญา โชคไพบูลย์กิจ, ชนเมธ เตชะแสนศิริ, วีระชัย วัฒนวีระเดช, อัจฉรา ตั้งสถาพรพงษ์, ฤดีวิไล สามโกเศศ, บรรณาธิการ. ตำรวัดขึ้นและการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค ปี 2562. นนทบุรี: กองโรคป้องกันด้วยวัคซีน กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข; 2562.
2. Ozawa S, Clark S, Portnoy A, Grewal S, Brenzel L, Walker DG. Return on investment from childhood immunization in low- and middle-income countries, 2011-20. Health Aff (Millwood). 2016;35(2):199-207.
3. Brenzel L, Young D, Walker DG. Costs and financing of routine immunization: approach and selected findings of a multi-country study (EPIC). Vaccine. 2015;33 Suppl 1:A13-20.
4. UNICEF, World Health Organization. Progress and challenges with achieving universal immunization coverage: 2018 WHO/UNICEF estimates of national immunization coverage [February 24, 2020]. Available from: <https://www.who.int/news-room/detail/12-08-2019-progress-and-challenges-with-achieving-universal-immunization-coverage>.
5. Results for Development. Immunization financing: a resource guide for advocates, policymakers, and program managers. Washington D.C.; 2017.
6. GAVI Alliance. Programmes & impact [February 5, 2020]. Available from: <https://www.gavi.org/programmes-impact>.
7. GAVI Alliance. How to request new Gavi support [February 24, 2020]. Available from: <https://www.gavi.org/sites/default/files/document/support/How-to-request-new-Gavi-support-for-2020.pdf>.
8. Feldhaus I, Mathauer I. Effects of mixed provider payment systems and aligned cost sharing practices on expenditure growth management, efficiency, and equity: a structured review of the literature. BMC Health Serv Res. 2018;18(1):996.
9. Lagarde M, Palmer N. The impact of user fees on health service utilization in low- and middle-income countries: how strong is the evidence? Bull World Health Organ. 2008;86(11):839-48.
10. Kutzin J, Witter S, Jowett M, Bayarsaikhan D. Developing a national health financing strategy: a reference guide. Geneva: World Health Organization; 2017.
11. The World Bank. Immunization financing toolkit: a resource for policy makers and program managers. Washington D.C.; 2010.
12. World Health Organization. Monitoring the building blocks of health systems: a handbook of indicators and their measurement strategies. Geneva 2010.
13. World Health Organization. Benefit design [February 12, 2020]. Available from: https://www.who.int/health_financing/topics/benefit-package/en/.
14. World Health Organization. Promoting strategic purchasing [February 12, 2020]. Available from: <https://www.who.int/activities/making-purchasing-more-strategic>.

15. Hill M, Hupe P. Implementating public policy: governance in theory and in practice. London2002.